

Puriteinen op het Oorlogspad.

Puriteinen op het Oorlogspad! Het klinkt op het eerste gehoor een weinig als tegenspraak. Puriteinen als zoodanig hebben toch met den oorlog niet te maken. Het Puritanisme is een kerkelijke richting; Puriteinen waren zij, die de dwaling der Roomsche Kerk hadden erkend, en zich toch ook niet konden voegen bij de Protestantsche Kerk, zooals ze gevormd werd door de handen van den Engelschen koning Hendrik VIII. Die Anglikaansche kerk met haar bisschoppen, ambtsgewaden, haar heiligenvereering, haar velerlei vormen herinnerde hen te veel nog aan Rome; al was de prediking van verzoening enkel door het bloed des kruises op den voorgrond gekomen, toch was ze naar het gevoelen van deze Christenen nog niet genoeg gezuiverd. Zuiver, puur, moest de inrichting der kerk zijn, zoo zuiver als in de dagen van haar stichting, zóó ingericht als dat uit de brieven der apostelen blijkt. Daarom alleen herders en leeraars, ouderlingen en diakenen; daarom geen kerkelijke plechtigheden, die aan wereldsche feesten herinneren; weg, alles wat de zinnen zou streelen en wat afleiden zou van de eenvoudige waarheden des geloofs. En tegenover de Bisschoppelijke kerk stichtten ze de Presbyteriaansche, welke inrichting ze meenden te beantwoorden aan het beeld, dat de Schrift geeft.

Puriteinen werden ze wegens dien zuiveringszijver genoemd, en de naam werd een geachte, waar nevens de zuiverheid van leer en kerkinrichting, de zuiverheid van zeden hoog gehouden werd. Onnoodige opschik werd gemeden, dronkenschap en ruwheid en ontucht niet geduld; de kerk oefende trouwe tucht over den levenswandel, en de kerkelijke ban werd beschouwd als de ergste straf. Daar was ouderlijke tucht onder de Puriteinen en daar was zelftucht, en er werd een geslacht gekweekt, dat sterk en vast was, en koppig als het noodig was. Wij kennen in ons land dat geslacht ook wel, al gebruiken wij den naam niet, en we zien met achtung terug op dat geslacht, dat door tucht sterk geworden is.

En nu, Puriteinen op het Oorlogspad? En dat niet, als in onze dagen, op last van de Overheid, maar geheel uit eigen vrijen wil? En dat niet tegen een buitenlandschen vijand, maar tegen de wettige Overheid des lands? Niet dus om het vaderland te verdedigen, niet om aardsche bezittingen of belangen, maar alleen om geestelijke goederen, alleen om het recht te verwerven of te handhaven tot vrije uitoefening van den godsdienst, zoals men hem naar Gods Woord achtte? Daarvoor op het Oorlogspad? Met het stoffelijk zwaard strijden om geestelijk bezit?

't Is de strijd geweest van de zestiende en de zeventiende eeuw, en groote mannen zijn de aanvoerders geweest in alle landen. Willem van Oranje, Gaspard de Coligny, Gustaaf Adolf, Olivier Cromwell, we noemen maar enkelen, die het meest op den voorgrond getreden zijn; mannen, allen eerbied waardig; mannen, die goed en leven veil hadden voor wat hun dierbaarder was dan leven en goed, voor de vrijheid van hun geweten, voor het geloof van hun hart. Doch in plaats van martelaars werden ze strijders; met de wapenen verzetten ze zich tegen wie hun geloof de vrije openbaring belette.

Het doet eenigszins vreemd aan, de Puriteinen op het Oorlogspad te zien; we zien ze, als het moet, liever op den brandstapel. De brandstapel past den Christen beter dan het strijddros; hij is daar beter in overeenstemming met het beeld van zijn Heiland, die, als Hij gescholden werd, niet wederschoold, en als Hij leed, niet dreigde, maar het overgaf in de hand van God, die rechtvaardig oordeelt.

Doch we willen niet vergeten, dat de Puriteinen, waar ze het Oorlogspad opgingen, het deden in volle oprechtheid

des harten en in zuiverheid der handen. „God wil het,” dat was hun leus, gelijk die der Kruisvaarders. In het geloof, dat het Gods wil was, hebben ze naar het zwaard gegrepen, en God, die op het geloof Zijner kinderen let, heeft hun geloof niet beschaamd, en toch hun getoond, dat hun weg niet de rechte was. De overwinning behaalden ze, maar het waren geen Gideons-overwinningen; voor het schelden van vijf vloten er geen duizend, en al behaalden ze zegepralen met minderheden, ze wisten toch ook wel, dat de geestelijke kracht aan hun zijde was, en dat ze, niet geteld, maar gewogen, in de meerderheid waren. En telkens moesten ze ervaren, dat hun besten, hun edelsten, vielen door het zwaard, dat ze ter hand hadden genomen. De Vader des vaderlands, de admiraal Coligny, de dappere koning van Zweden, ze vielen door het zwaard van den oorlog of van den sluipmoordenaar. God bekroonde hun geloof met Zijn zegen, en Hij oordeelde hun dwaling met Zijn roede. Want een rechtvaardig Rechter is Hij.

En toch is er iets groots in die Puriteinen op het Oorlogspad. Kloeke helden zijn het, die hun leven in de waagschaal stelden, wijze mannen tevens, die in voorzichtigheid uitmunten boven hun tegenpartijders. En wat veel zegt: van hen is voor het eerst de gedachte uitgegaan, dat de oorlog menschelijk dient te worden gevoerd.

Vóór hun tijd was de oorlog enkel verwoesting. Een aanvoerder als Wallenstein bood zijn keizer een leger aan, dat geen soldij noodig had; het leefde op kosten van den vijand, wiens steden verwoest en uitgeplunderd werden, wiens dorpen werden gebrandschat, wiens verslagenen beroofd werden. En wanneer het niet leefde op kosten van den vijand, dan leefde het op kosten van den inwoner des lands. Dat was krijgsgebruik. En het zijn de aanvoerders der Puriteinen geweest — we denken natuurlijk niet enkel aan de Engelsche — die voor het eerst de wetten der menschelijkheid in den oorlog hebben gebracht. Geen oorlog dan tegen strijders, geen plundering van weerloozen, geen roof, omdat het nu eenmaal krijgsgebruik was. Streng werden in het leger van Gustaaf Adolf gestraft, wie zich vergrepen aan het goed van een ander.

En dat konden de Puriteinsche aanvoerders doen, omdat ze met hun onderhoorigen het Woord Gods en het gebed in eere hielden. Daar werd godsdienstoefening gehouden, daar werd gebeden, daar klonken psalmen als krijgsliederen. Toen de Zweedsche koning in Pommeren landde, knielde hij neer met al zijn volgelingen, om den strijd te heiligen. Dat was geen vertooning, dat was levensbehoefte. En waar zóó God voor oogen werd gehouden in het openbaar, daar was ook openbare tucht, en daar was de nadering van een leger niet meer de schrik der landbewoners.

En in dat opzicht hebben de Puriteinen de zege behaald. Ook de niet-Puriteinen hebben geleerd, hen na te volgen in hun betere manieren. De openbare meening is gewijzigd. In de oorlogen der laatste eeuw is het beschreven recht geweest, dat geen strijd mocht worden gevoerd tegen weerloozen, dat geen steden mogen worden geplunderd of verwoest. En waar in onze dagen een legerafdeeling uit den band springt en toch nog zulke dingen doet, daar roept de gansche wereld er schande over, en de bedrijver tracht het voor te stellen als krijgsnoodzakelijkheid.

Dat hebben de Puriteinen verworven op het Oorlogspad. Ze hebben den oorlog niet verdreven, want ze voerden hem zelf, maar ze hebben het recht ook in den oorlog gebracht, en wat in onze dagen volkenrecht is, wat Hugo de Groot als rechtsbeginsel heeft gepredikt, wat de Vredesconferenties hebben vastgesteld, het is vrucht van het optreden der mannen, die het zwaard in de eene hand droegen, maar den Bijbel in de andere.

A. L.

PURITEINEN OP HET OORLOGSPAD.

Naar een schilderij van W. Camphausen.